

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Конвенція про права дитини була прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року. Конвенція ООН про права дитини - це угода між країнами, в якій записано, як уряд кожної країни має дбати про дітей. Цей особливий документ був ратифікований 193 країнами світу, крім США та Сомалі. У Статті 23 зазначено, що неповнолітня в розумовому або фізичному відношенні дитина має вести повноцінне і достойне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють почуттю впевненості в собі і полегшують її активну участь у житті суспільства. Держави-учасниці визнають право неповнолітньої дитини на особливе піклування, заохочують і забезпечують надання, за умов наявності ресурсів, дитині, яка має на це право, та відповідальним за турботу про неї допомогу, щодо якої подано прохання і яка відповідає стану дитини та становищу її батьків або інших осіб, що забезпечують турботу про дитину [1]. Цією ж Конвенцією у Статті 28 передбачено, що Держави-учасниці визнають право дитини на освіту, і з метою поступового досягнення здійснення цього права на підставі рівних можливостей вони, зокрема: а) вводять безплатну й обов'язкову початкову освіту; б) сприяють розвиткові різних форм середньої освіти, як загальної, так і професійної, забезпечують її доступність для всіх дітей та вживають таких заходів, як введення безплатної освіти та надання у випадку необхідності фінансової допомоги; та інше [1].

Це в свою чергу посилює увагу до проблем дітей, котрі мають ті чи інші відхилення в розвитку, зумовило необхідність розробки цілеспрямованих дій держави для створення найсприятливіших умов для забезпечення їхньої самоактуалізації, активної участі в системі сучасних суспільних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сайті «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» у рубриці «Правова основа» є посилання на нормативно-правові документи щодо інклюзивної освіти в Україні [2].

Метою статті є аналіз нормативних документів щодо організації інклюзивної освіти в початковій школі.

Виклад основного матеріалу дослідження. В першу чергу необхідним є уточнення поняття «інклюзивної освіти». В «Концепції ранньої соціальної реабілітації» (Постанова КМУ №1545 від 12.10.00) вживаються поняття такі, як «інтегроване навчання», «інтеграція до загальноосвітніх закладів». Вони є близькими за змістом до терміну «інклюзивної освіти».

В Державному стандарті початкової загальної освіти для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку (Постанова КМУ від 5.07.2004 №848) в зміст «інклюзивної освіти» вкладають «створення передумов для запровадження інтегрованого навчання дітей», а також термін «інтеграція» трактується більше як «інтеграція в суспільство».

Закон України «Про загальну середню освіту» говорить про існування дітей з особливими потребами як «дітей для навчання у спеціальних загальноосвітніх школах (школах-інтернатах)».

Останнім часом поняття «інтеграції» замінюється терміном «інклюзія», який має дещо розширений контекст: інтеграція відображає спробу залучити учнів з особливими потребами до загальноосвітніх шкіл, а інклюзія передбачає пристосування шкіл та їх загальної освітньої філософії та політики до потреб усіх учнів — як обдарованих дітей, так і тих, котрі мають особливі потреби. Інклюзія потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки це — особлива система навчання, яка охоплює весь різноманітний контингент учнів та диференціює освітній процес,

відповідаючи на потреби учнів усіх груп та категорій. «Інклюзію в освіті можна розглядати як один із багатьох аспектів інклюзії в суспільстві взагалі» [3].

Отже, під терміном «інклюзивна освіта» будемо розуміти — систему освітніх послуг, в умовах загальноосвітнього навчального закладу, які ґрунтуються на принципах забезпечення основного права дітей на освіту та права навчатися за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами, зокрема дитини з особливостями психофізичного розвитку.

На законодавчому рівні, щодо розвитку дітей з особливими потребами, пропагується повага гідності, право на життя і охорону здоров'я, освіту, соціальний захист при потребі, виховання в родині і т.п.

Стаття 21 закону «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» «Держава гарантує інвалідам дошкільне виховання, здобуття освіти на рівні, що відповідає їх здібностям і можливостям. Дошкільне виховання, навчання інвалідів здійснюється в загальних або спеціальних дошкільних та навчальних закладах. Обдаровані діти-інваліди мають право на безплатне навчання музики, образотворчого, художньо-прикладного мистецтва у загальних навчальних закладах або спеціальних позашкільних навчальних закладах».

Стаття 29 цього закону гарантує, що «... Інваліди та сім'ї, в яких є діти-інваліди, мають переважне право на поліпшення житлових умов в порядку, передбаченому чинним законодавством».

Стаття 33: «Діти-інваліди, що не мають батьків або батьки яких позбавлені батьківських прав і проживають у державних або в інших соціальних установах, після досягнення повноліття мають право на позачергове одержання житла і матеріальну допомогу на його благоустрій, якщо за висновком медико-соціальної експертизи вони можуть здійснювати самообслуговування і вести самостійний спосіб життя».

З метою запровадження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 Міністерство освіти і науки України надає інструктивно-методичний лист «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» для практичного використання.

Для дитини з особливими освітніми потребами, яка навчається у загальноосвітньому навчальному закладі передбачено розробку індивідуальної програми, в основу якої покладено розвиток дитини. Це в свою чергу допоможе педагогічному колективу навчального закладу пристосувати середовище до потреб дитини; надати додаткові послуги та форми підтримки дитині у процесі навчання; провести організацію спостереження за динамікою розвитку такого учня.

Індивідуальна програма розвитку розробляється групою фахівців (заступник директора з навчально-виховної роботи, вчителі, асистент вчителя, психолог, вчитель-дефектолог та інші). Також обов'язково залучаються батьки, або особи, які їх замінюють, з метою визначення конкретних навчальних стратегій і підходів до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Вона містить загальну інформацію про учня, систему додаткових послуг, види необхідної адаптації та модифікації навчальних матеріалів, індивідуальну навчальну програму та за потреби індивідуальний навчальний план.

Індивідуальна програма розвитку містить такі розділи:

1. Загальна інформація про дитину.
2. Наявний рівень знань і вмінь.
3. Інформація щодо впливу порушень розвитку дитини на її здатність до навчання (відомості надані психолого-медико-педагогічною консультацією).
4. Спеціальні та додаткові освітні послуги.
5. Адаптації/модифікації [4].

Розробка індивідуальної програми для учнів з особливими потребами, які будуть навчатися у класах з інклюзивним навчанням загальноосвітніх навчальних закладів, здійснюється

відповідно до робочого навчального плану школи, за навчальними програмами, підручниками, посібниками, рекомендованими МОН України для загальноосвітніх навчальних закладів. Індивідуальна програма розвитку розробляється на один рік, в разі потреби переглядається двічі на рік або частіше, з метою її коригування.

Для дітей з особливими освітніми потребами, які мають інтелектуальні порушення та зі складними вадами розвитку на основі робочого навчального плану школи розробляється індивідуальний навчальний план, в якому враховуються рекомендації психолого-медико-педагогічної консультації та на основі Типових навчальних планів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку.

Індивідуальний навчальний план визначає перелік навчальних предметів, послідовність їх вивчення, кількість годин, що відводяться на вивчення кожного предмета за роками навчання, та тижневу кількість годин. У плані враховуються додаткові години на індивідуальні і групові заняття, курси за вибором, факультативи тощо.

Для проведення корекційно-розвиткових занять в індивідуальному навчальному плані учня передбачається від 3 до 8 годин на тиждень (кількість годин визначають відповідні психолого-медико-педагогічні консультації).

Навчальна програма визначає зміст, систему знань, навичок і вмінь, які мають опанувати учні в навчальному процесі з кожного предмета, а також зміст розділів і тем.

При складанні індивідуальної навчальної програми педагоги в першу чергу повинні проаналізувати відповідність вимог навчальної програми та методів, що використовуються на уроці, актуальним і потенційним можливостям дитини з особливими освітніми потребами.

До складання індивідуальної навчальної програми залучаються батьки, які повинні мати чітке уявлення про те, чому навчання дитини потребує розроблення індивідуальної навчальної програми. Така співпраця забезпечить інформування батьків про потенційні можливості дитини, динаміку її розвитку та врегулює комплекс суперечливих питань, які виникають між батьками та вчителями в процесі навчання дитини.

Невід'ємною складовою процесу розроблення індивідуальної програми розвитку є оцінка динаміки розвитку дитини з особливими освітніми потребами, збирання відомостей про її успіхи (учнівські роботи, результати спостережень педагогів, контрольні листки, результати тестів, тощо).

Визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок учнів з особливими освітніми потребами здійснюється з метою забезпечення позитивної мотивації навчання, інформування учнів про їх індивідуальні досягнення, визначення ефективності педагогічної діяльності вчителів.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами здійснюється за критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.04.2011 № 329, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 травня 2011 р. за №566/19304.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з розумовою відсталістю, зі складними вадами розвитку, які навчаються за індивідуальним навчальним планом і програмою, здійснюється за обсягом матеріалу, визначеним індивідуальною навчальною програмою.

Система оцінювання навчальних досягнень учнів повинна бути стимулюючою.

Процес складання індивідуальної програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами має диференційований характер, розробляється на основі аналізу проблеми розвитку учня та його освітніх потреб.

Зокрема, якщо дитина з особливими освітніми потребами має сенсорні порушення при збереженому інтелекті і потребує створення відповідних адаптацій навчальних матеріалів та корекційних занять з вчителем-дефектологом, для неї розробляється та частина програми розвитку, яка стосується надання цих послуг та розроблення відповідних адаптацій. За потреби адаптується навчальна програма, але розроблення індивідуального навчального плану є недоцільним.

Разом із тим, якщо в класі навчаються діти з особливими освітніми потребами однієї нозології, для кожного окремо розробляється та частина індивідуальної програми розвитку, яка стосується їхніх відмінностей та потреб, а навчальна програма може бути спільною.

Учням з особливими освітніми потребами, у тому числі з розумовою відсталістю, які навчалися у класі з інклюзивним навчанням, видається документ встановленого зразка для загальноосвітнього навчального закладу, учнями якого вони були.

У додатку до свідоцтва про базову загальну середню освіту або до атестата про повну загальну середню освіту вказуються лише ті предмети, які вивчав учень в процесі навчання.

Висновки. В цій статті уточнено поняття «інклюзивна освіта», проаналізовано нормативно-правову базу щодо організації навчання та розвитку дітей з особливими потребами у загальноосвітніх навчальних закладах. Особливу увагу ми звернули на інструктивно-методичний лист «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Забезпечення права і комфортних умов на освіту дітей з особливими потребами в загальноосвітніх навчальних закладах, одержання освіти та участі в трудовій діяльності громадян, що відносяться до категорії «осіб з обмеженими можливостями», є необхідною характеристикою демократичного цивілізованого суспільства. Розвиток сучасних інформаційних технологій, науково-технічний прогрес і глобальні зміни видів професійної діяльності різко розширили можливості соціальної інтеграції різних категорій дітей з відхиленнями в розвитку, поведінці, обмеженими можливостями здоров'я та особливими освітніми потребами. Тому, важливим залишається питання, створення таких умов, для людей з особливими потребами, які призвели їх до становлення повноцінних членів суспільства.

Література:

1. Конвенція про права дитини (20 листопада 1989 року) (редакція зі змінами, схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року) конвенція http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_021
2. Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні» Правова основа <http://www.education-inclusive.com/pravova-osnova/>
3. Концепція інклюзивної освіти // Соціальний педагог. — 2010. — № 4. — с. 3 — 6.
4. Міністерство освіти і науки України № 1/9-384 від 18 травня 2012 року http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/29627/

У статті уточнено поняття «інклюзивна освіта», проаналізовано нормативно-правову базу щодо організації навчання та розвитку дітей з особливими потребами у загальноосвітніх навчальних закладах. Особливу увагу автор присвятив інструктивно-методичному листу «Організація інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 року № 872 з метою запровадження порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключова слова: інклюзивна освіта, асистент вчителя, індивідуальний план.

В данной статье уточнено понятие «инклюзивное образование», проанализировано нормативно-правовую базу по организации обучения и развития детей с особыми потребностями в общеобразовательных учебных заведениях. Особое внимание автор посвятил инструктивно-методическому письму «Организация инклюзивного обучения в общеобразовательных учебных заведениях» утвержденного постановлением Кабинета Министров Украины от 15 августа 2011 года № 872 с целью введения порядка организации инклюзивного обучения в общеобразовательных учебных заведениях.

Ключевые слова: инклюзивное образование, ассистент учителя, индивидуальный план.

The article deals with more exact definition of the term 'inclusive education', the normative law basis of the education organization and development of children with special needs in educational establishments is analyzed. The author pays special attention to the instructive-methodical letter 'The Organization of Inclusive Education in General Educational Establishments' ratified by the Cabinet of Ministers of Ukraine on August 15 2011 № 872 in order to maintain law in the organization of inclusive education in general educational establishments

Keywords: inclusive education, teacher assistant, an individual plan.